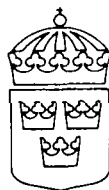

Regeringens proposition

1992/93:99

om vissa åtgärder inom klimatområdet och i
Östersjöregionen

Prop.
1992/93:99

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 29 oktober 1992 för de åtgärder som framgår av föredragandenas hemställan.

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Olof Johansson

Propositionens huvudsakliga innehåll

Som en del av omläggningen av energibeskattningen fr.o.m. den 1 januari 1993 aviserades i kompletteringspropositionen våren 1992 (1991/92:150) en avsättning av 500 miljoner kronor för att finansiera insatser vad gäller förnybar energi, energihushållning samt vissa stödåtgärder i Baltikum och Östeuropa, bl.a. insatser för att förbättra kärnsäkerheten.

I propositionen redovisas förslag i den del som avser budgetåret 1992/93. Förslagen omfattar miljöinriktade stödinsatser i Baltikum och Östeuropa samt vissa klimatinriktade åtgärder och insatser för att främja förnybar energi. Förslag om den långsiktiga användningen av medelsramen kommer att föreläggas riksdagen i samband med en proposition om klimatfrågor som planeras till våren 1993.

Närvarande: statsminister Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, Svensson, af Ugglas, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Könberg, Odell, Lundgren, Unckel, P. Westerberg

Föredragande: statsråden Johansson, Thurdin och P. Westerberg

Proposition om vissa åtgärder inom klimatområdet och i Östersjöregionen

Statsråden Johansson, Thurdin och P. Westerberg anmäler sina förslag. Anförandena redovisas i underprotokollen för Miljö- och naturresurs- resp. Näringsdepartementet.

Statsrådet Johansson anför:

Med hänvisning till vad jag och statsråden Thurdin och P. Westerberg har anfört hemställer jag att regeringen genom proposition förelägger riksdagen vad vi har anfört för de åtgärder som vi har hemställt om.

Regeringen ansluter sig till föredragandenas överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredragandena har anfört för de åtgärder som de har hemställt om.

Regeringen beslutar att de anföranden och förslag som redovisas i underprotokollen skall bifogas propositionen enligt följande:

Miljö- och naturresursdepartementet	Bilaga 1
Näringsdepartementet	Bilaga 2

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 29 oktober 1992

Föredragande: statsrådet Johansson och, såvitt avser avsnitt 5,
statsrådet Thurdin

Anmälan till proposition om vissa åtgärder inom klimatområdet och i Östersjöregionen

1 Inledning

I kompletteringspropositionen (1991/92:150) aviserades en avsättning av 500 miljoner kronor per år för att finansiera insatser vad gäller förnybar energi, energihushållning samt vissa stödåtgärder i Baltikum och Östeuropa, bl.a. insatser för att förbättra kärnkraftssäkerheten. Detta resursutrymme, som skapades i anslutning till omläggningen av energibeskattningen, är ett viktigt inslag i Sveriges klimatstrategi. Det ger vidare utrymme för angelägna och kostnadseffektiva miljöåtgärder i Östersjöområdet.

Sverige undertecknade FN:s klimatkonvention i samband med konferensen om miljö och utveckling (UNCED) i Rio de Janeiro i juni 1992. Regeringen har i skrivelse (skr. 1992/93:13) till riksdagen redogjort för de åtgärder som föranleds av UNCED inkl. tidplan för ratificering av klimatkonventionen. Förslag till riksdagen om godkännande av konventionen samt om åtgärder i övrigt på klimatområdet, grundade på Statens naturvårdsverks särskilda regeringsuppdrag, planeras till våren 1993.

En utgångspunkt för klimatpolitiken är energiuppgörelsen från år 1991, vilken regeringen hänvisat till i regeringsförklaringen den 5 oktober 1992. En svensk klimatstrategi skall enligt energiuppgörelsen omfatta samtliga klimatpåverkande gaser och samtliga samhällssektorer.

Att begränsa klimatförändringarna till en för samhället och naturen hållbar nivå fordrar åtgärder för att såväl begränsa utsläppen av koldioxid och andra växthusgaser som att öka upptaget av kol i skog och annan växtlighet.

Hushållning med energi och en ökad användning av förnybara energikällor är avgörande inslag i en svensk strategi för minskad klimatpåverkan.

Rangordningen mellan åtgärderna för att minska utsläppen av koldioxid och andra växthusgaser bör bestämmas av deras effekt för att minska klimatpåverkan i förhållande till kostnaderna.

I energiöverenskommelsen underströks också klimatfrågans globala karaktär. Det konstaterades bl.a. att de insatser Sverige gör som stöd till omställningen i Östeuropa bidrar till en mer effektiv energianvändning och därmed till minskad klimatpåverkan.

I energiöverenskommelsen ingick även att tillkalla en biobränslekom-

mission med uppgift att analysera de långsiktiga förutsättningarna för en ökad kommersiell användning av biobränslen och att lämna förslag till åtgärder för att stärka biobränslenas konkurrenskraft på lång sikt.

Biobränslekommissionen lämnade i september 1992 sitt slutbetänkande (SOU 1992:90) Biobränslen för framtiden med förslag om framtida stöd och beskattning på bioenergiområdet. Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

I april 1992 antog miljöministrarna i länderna runt Östersjön i dess huvuddrag en plan för att återställa Östersjöns ekologiska balans. Ett intensivt arbete pågår med att finna långsiktiga finansieringsmöjligheter för de insatser som behövs. I detta arbete deltar såväl regeringar som berörda utvecklingsbanker. En finansieringskonferens på ministernivå kommer att äga rum i mars 1993.

Förslag till den långsiktiga användningen av de medel som aviserades i samband med omläggningen av energibeskattningen bl.a. för att främja användning av förnybara energikällor och energihushållning bör utarbetas i samband med beredningen av den klimatproposition som planeras till våren 1993. Insatser inom energi- och transportsektorerna kommer att ha hög prioritet vid det fortsatta arbetet med en svensk klimatstrategi. Jag har i denna fråga samrått med cheferna för Kommunikations- och Näringsdepartementen.

Samtidigt anser jag det angeläget att miljöinsatser i Baltikum och andra Östersjöländer kan påbörjas innan de långsiktiga finansieringsfrågorna har lösts. Energiförsörjningssituationen i de baltiska staterna fordrar omedelbara insatser. En satsning på energieffektivisering och inhemska energikällor får stor betydelse såväl från miljösynpunkt som för att förbättra ländernas ekonomier och minska importbehovet av bl.a. oljeprodukter. Det är också nödvändigt att snabbt inleda program för att minska miljöstömingarna från jordbruket i Östersjöregionen liksom att öka avloppsreningskapaciteten för att minska närsaltutsläppen till Östersjön. I Baltikum, Polen och Ryssland bör områden med våtmarker och sumpskogar bevaras. Dessa har stor betydelse för biologisk mångfald och som kvävefällor. Slutligen har samarbetet på kärnsäkerhets- och strålskyddsområdet en fortsatt hög prioritet.

Medel för budgetåret 1992/93 bör huvudsakligen användas för engångsansvisningar till angelägna åtgärder i avvaktan på långsiktiga lösningar för att stimulera förnybar energi och finansieringen av Östersjöns återställande m.m. I de följande avsnitten redovisar jag förslagen som berör Miljö- och naturresursdepartementets område.

Näringsministern kommer senare i dag att redogöra för ett förslag som avser satsningar på EG:s program för ny energiteknik. Näringsministern avser också, enligt vad jag har erfarit, att inom kort föreslå förändringar i förordningen (1991:1099) om bidrag till vissa investeringar inom energiområdet. Detta förslag går ut på att det statliga investeringsstödet för vindkraft liksom investeringsstödet till solvärme i bostäder höjs från 25 till 35 % av investeringskostnaden. Jag vill i anslutning till detta också upplysa att de förslag, som Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK) har redovisat i rapporten Vindkraft - Juridik och Ekonomi (NUTEK B 1992:5) angående

vissa förenklingar i miljölagstiftningen för att underlätta etableringar av vindkraftverk, har remissbehandlats och att ärendet för närvarande bereds inom regeringskansliet.

En miljöanpassning av energisystemet förutsätter ytterligare satsningar på förnybar energi. Det statliga stödet till solvärmeinvesteringar i bostäder har mött ett stort intresse. För att stimulera introduktion av solvärme inom andra användningsområden kan det finnas skäl att öka utvecklingsinsatserna. Chefen för Näringsdepartementet avser återkomma till dessa frågor i samband med budgetpropositionen.

2 Miljöanpassat energisystem i Baltikum

Mitt förslag: Jag föreslår att 45 miljoner kronor begärs av riksdagen för att bidra till uppbyggnaden av ett miljöanpassat energisystem i Baltikum.

Energisystemen i Baltikum kännetecknas av en rad brister såväl miljömässiga och tekniska som ekonomiska. Någon kostnadsrelaterad prissättning på energiprodukter förekom inte under den sovjetiska centralmakten, vilket har lett till en synnerligen ineffektiv och slösaktig energianvändning. Efter frigörelsen har en övergång till marknadsekonomi och marknadsprissättning inletts, men energipriserna ligger fortfarande under världsmarknadsnivån.

Statens vattenfallsverk har nyligen i en rapport analyserat energisituationen i Baltikum från miljösynpunkt. Elbehovet tillgodoses i huvudsak med kondenskraft från oljeskiffer och kärnkraft. Oljeskifferbrytningen i Estland och oljeskifferverket i Narva är starkt miljöpåverkande. Narvaverket ger upphov till svavelutsläpp som är jämförbara med de sammanlagda utsläppen från de nordiska länderna. Problemen kring kärnkraftverket i Ignalina är väl dokumenterade och stora insatser görs av Sverige och andra länder för att avhjälpa de värsta säkerhetsbristerna. En upprustning av energianläggningarna i Baltikum är en angelägen åtgärd och kommer att kräva stora investeringar. Värmebehovet i de baltiska länderna tillgodoses i huvudsak genom importerad olja. Ved- och torveldning förekommer i begränsad omfattning främst på landsbygden. De tidigare låga oljepriserna har inte stimulerat till energihushållning eller användning av inhemska biobränslen. I fjärrvärmenäten, som är relativt väl utbyggda, är överföringsförlusterna betydande och regleringsmöjligheterna vanligtvis obefintliga. De tre baltiska länderna beräknas ha en träbränslepotential på i storleksordningen 6-14 TWh/år för uthålligt uttag, främst från gallringsskog.

Under den senaste vintern var värmeförsörjningssituationen i Baltikum synnerligen allvarlig beroende på att länderna saknade medel för import av oljeprodukter. Viss hjälp erbjöds genom akuta stödinsatser från Sverige och andra länder. Utsikterna för att de tre baltiska länderna skall kunna mobilisera egna tillräckliga finansiella resurser för inköp av olja under de

kommande vintrarna är inte särskilt goda.

Europeiska utvecklingsbanken (EBRD) förbereder tre projekt för att möta brådskande investeringsbehov inom energisektorn. En betydande del av världsbankens rehabiliteringslån är dessutom avsett att användas för import av viktiga insatsvaror för denna sektor.

En satsning på energieffektivisering och biobränslebaserad värmeförsörjning i Baltikum har flera viktiga fördelar. Det skulle bl.a. vara en av de mest kostnadseffektiva åtgärder som Sverige kan vidta på kort sikt för att minska de globala koldioxidutsläppen. En ökad användning av biobränslen skulle också minska andra miljöstörningar t.ex. svavelutsläpp. Det finns goda förutsättningar att satsa på biobränslen och samtidigt kunna bibehålla våtmarker och den biologiska mångfalden.

Jag föreslår därför att 45 miljoner kronor begärs av riksdagen för stöd till energieffektivisering och utveckling av miljöanpassad energiproduktion i de tre baltiska länderna. Stödet bör i första hand avse projekt avseende effektivisering och konvertering av panncentraler till inhemskt biobränsle samt värmeproduktion, distribution och användning. Projekten bör baseras på teknik som är anpassad för tillverkning och användning inom länderna. Möjligheten att knyta dessa aktiviteter till projekt inom FN:s ekonomiska kommission för Europa (ECE) bör övervägas.

En del av stödet bör inriktas på att stimulera efterfrågan och tillverkning av utrustning som kan bidra till en snabb teknikspridning. Flera svenska företag och myndigheter torde ha goda förutsättningar att medverka i detta arbete och att utveckla långsiktiga samarbetsformer när det gäller teknologiöverföring och licenstillverkning. Samordning med EBRD:s projekt bör vidare undersökas.

Ett villkor för att stödet skall kunna utgå bör vara att projekten tar hänsyn till naturvårdsintressena och att åtgärderna långsiktigt minskar behovet av fossila bränslen och bidrar till minskade koldioxidutsläpp. Medlen bör anvisas över fjortonde huvudtitelns anslag Bidrag till miljöarbete.

3 Åtgärdsprogrammet för Östersjön

Hittillsvarande arbete

Östersjön har genom århundrandena haft en avgörande roll för den politiska och ekonomiska utvecklingen i vårt land. Då den största delen av vår kust gränsar till detta hav är dess miljö och tillstånd en fråga som berör oss alla.

Östersjön är ett mycket förorenat innanhav där havsföroreningarna nu har nått så höga nivåer att havet kommer att få irreparabla skador om inte åtgärder sätts in snabbt.

Detta var bakgrunden till den konferens som anordnades i Ronneby i september 1990. Där beslöt de deltagande länderna att gemensamt utarbeta ett åtgärdsprogram för Östersjön med syfte att återställa Östersjöns ekologiska balans.

En arbetsgrupp tillsattes under Helsingforskommissionen med uppgift att utarbeta det förslagna åtgärdsprogrammet. I arbetsgruppen ingick

representanter för samtliga länder som gränsar till Östersjön, nämligen Danmark, Estland, Finland, Lettland, Litauen, Polen, Ryssland, Sverige och Tyskland samt sådana länder som bidrar till Östersjöns belastning, som Norge och Tjeckoslovakien. Dessutom deltog EG, Världsbanken, EBRD, Europeiska investeringsbanken och Nordiska investeringsbanken.

Vid en diplomatisk konferens i Helsingfors i april i år godkändes den strategiska inriktningen av och huvudelementen i åtgärdsprogrammet av de deltagande miljöministrarna. Programmet, som kommer att färdigställas under hösten 1992, innehåller såväl en beskrivning av Östersjöns miljösituation som förslag till konkreta åtgärder för att begränsa utsläppen av föroreningar. Bl.a. finns en förteckning med 132 utpekade belastningskällor med åtgärdsförslag. Ett 40-tal har bedömts som särskilt angelägna att åtgärda.

I programmet redovisas dessutom strategier och handlingslinjer för att utveckla en fungerande marknadsekonomi. Viktiga delar är att stärka ett förvaltningsstöd för t.ex. lagstiftningsfrågor, avgiftssystem, kontroll och tillsynsinsatser samt utbildning i framför allt länderna i Central- och Östeuropa.

Den totala kostnaden har uppskattats till 135 miljarder kronor för hela åtgärdsprogrammet. Åtgärdsprogrammet sträcker sig över en tjugofemårsperiod medan de prioriterade åtgärderna i programmet föreslås genomföras under den första femårsperioden.

I mars 1992 antog transportministrarna i länderna kring Östersjön en plan för ett samarbete. Planen innehåller tre områden. Det första området gäller trafikens infrastruktur. Det andra gäller trafiksäkerheten och det tredje transportsektorns miljöarbete. Sverige har påtagit sig ordförandeskapet i gruppen för miljösamarbetet. Resultatet skall redovisas under år 1993. Jag anser att det är angeläget att noga följa detta arbete för att utveckla miljöanpassade transportsystem i Östersjöregionen.

En internationell finansieringskonferens kommer att anordnas i Gdansk i mars 1993 av en arbetsgrupp under Helsingforskommissionen. I arbetsgruppen, som har tillsatts för att möjliggöra ett genomförande av programmet, ingår förutom deltagande länder och EG också de tidigare nämnda bankerna. Bankerna har för övrigt också aktivt deltagit i arbetet med att ta fram programmet och göra urvalet av åtgärder.

Konferensen kommer huvudsakligen att ägnas åt åtgärdsprogrammets finansiering. Avsikten är att vid konferensen redovisa dels bankernas arbete med att finna finansiellt stöd till åtgärdsobjekten dels de nationella bidragen som stöd för åtgärdsprogrammet.

Mitt förslag: Jag föreslår att 141,9 miljoner kronor begärs av riksdagen för åtgärdsprogrammet för Östersjön.

Skälen för mitt förslag: Sverige har haft en pådrivande roll i Östersjösamarbetet. Därför är det också angeläget att Sverige på ett tidigt stadium kan ställa medel till förfogande för genomförande av de åtgärder som anses angelägna. Enligt min mening är det i huvudsak tre områden som inledningsvis bör komma i fråga för ett svenskt stöd för att återställa Östersjön, nämligen kunskapsuppbyggnad och förvaltningsstöd, miljöanpassning av jordbruket samt avloppsreningsverk. Samtidig anser jag att det bör finnas en viss flexibilitet i stödgivningen och en beredskap att ändra inriktningen t.ex. för akuta åtgärdsbehov. Det kan sålunda bli påkallat att ompröva den preliminära fördelningen av stödet som jag här redovisar bl.a. med hänsyn till behovet av akuta insatser och utfallet av finansieringskonferensen i mars 1993.

Stödet till kunskapsuppbyggnad och förvaltningsstöd samt stödet till miljöförbättrande åtgärder inom jordbruket bör ges såväl till de tre baltiska länderna som till Polen och Ryssland.

Insatserna vad avser avloppsreningsverk bör koncentreras till någon eller några anläggningar i Baltikum. Skälet till detta är regeringens ambition att prioritera miljöinsatser just i Baltikum och att den medelsram som jag föreslår är förhållandevis begränsad i relation till de satsningar som totalt sett behövs. Eventuella satsningar av mer akut karaktär bör i första hand räknas av från det medelsbehov som har beräknats för reningsverken. Jag föreslår sålunda att 141,9 miljoner kronor begärs av riksdagen till åtgärdsprogrammet för Östersjön för budgetåret 1992/93. Medlen bör anvisas över fjortonde huvudtitelns anslag Bidrag till miljöarbete.

Kunskapsuppbyggnad och förvaltningsstöd

En viktig förutsättning för att effektiva miljöåtgärder skall kunna genomföras i Central- och Östeuropa är att länderna förfogar över en förvaltnings- och institutionsuppbyggnad som kan svara för en långsiktig miljöstrategi. Flertalet nyligen självständiga länder befinner sig i ett skede där man håller på att bygga upp miljöförvaltningarna, utarbeta lagstiftning och regelverk och söka utforma lösningar vad gäller uppföljning och övervakning av olika miljöåtgärder.

I åtgärdsprogrammet för Östersjön framhålls att olika former av kunskapsuppbyggnad och förvaltningsstöd är en förutsättning för att kunna genomföra nödvändiga miljöinvesteringar.

Samarbetsmöjligheterna med EBRD och Världsbanken, som har många projekt i de nu aktuella länderna, bör undersökas.

Inom ramen för tredje huvudtitelns anslag för samarbete med Central- och Östeuropa har regeringen anslagit medel för kunskapsöverföring och tekniskt samarbete via styrelsen för Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS). Regeringen har angett att BITS insatser skall koncentreras till de områden som är centrala för samarbetets huvudsakliga mål, dvs. bl.a. åtgärder för att förbättra miljön. BITS miljöinsatser skall bl.a. utgå från åtgärdsprogrammet för att återställa Östersjöns miljö. Samarbetet med de baltiska staterna bör bygga på de bilaterala miljöavtalen med Estland, Lettland och Litauen.

Jag anser att det i tillägg till det tekniska samarbete som finansieras av Östeuropaanslaget är angeläget att utveckla ett bilateralt samarbete direkt mellan berörda myndigheter i Sverige och länderna i Central- och Östeuropa. Svenska myndigheter, som har en lång och bred erfarenhet av miljöarbete, har goda förutsättningar att kunna göra en betydande insats vad gäller kunskapsöverföring och förvaltningsstöd.

Sverige har under en tid hunnit bygga upp bilaterala samarbetsrelationer med olika östeuropeiska länder på miljöområdet.

De bilaterala samarbetsavtal på miljöområdet som Sverige ingått med Estland, Lettland och Litauen bör utgöra den ram inom vilken diskussioner om framtida samarbete och prioriteringar mycket snabbt skall kunna sättas i gång.

Först vid de förestående programförhandlingarna med de baltiska länderna kan samarbetsområdena preciseras liksom de närmare formerna för samarbetet. Diskussioner har dock på olika nivåer redan ägt rum och önskemål har framförts från de baltiska länderna om samarbete vad gäller lagstiftning, miljöövervakning och andra myndighetsanknutna ämnen.

Sverige har sedan ett antal år bedrivit ett löpande projektinriktat miljösamarbete med Polen. För svensk del ansvarar Naturvårdsverket för detta arbete. Från polsk sida har framförts önskemål om en intensifiering av samarbetet. Gemensamma projekt om marin forskning och miljöövervakning har diskuterats liksom möjligheterna att få del av svenska kunskaper och erfarenheter även vad gäller informationsfrågor och miljöskyddstillsyn. Naturvårdsverket räknar därför med att detta samarbete snabbt skulle kunna utökas betydligt.

Bilateralt miljösamarbete bör också inledas med Ryssland samt vidareutvecklas med Tjeckoslovakien och Ungern.

Redan nu förekommer en rad bilaterala kontakter och samarbete mellan olika myndigheter och institutioner. Jag finner det angeläget att detta samarbete utvecklas och där så är ändamålsenligt samordnas för att rationellt kunna utnyttja tillgängliga resurser.

Många svenska kommuner, som har vänortsavtal eller på annat sätt bedriver samarbete med städer på andra sidan Östersjön har redovisat sina möjligheter att bidra till miljösamarbetet genom olika utbytesprogram och projekt med sina vänorter. Konkreta samarbetsförslag finns inom en rad områden såsom dricksvattenförsörjning, avloppsvattenrening, avfalls-hantering, värmeförsörjning m.m.

Som framgår av vad jag anfört bör det bilaterala myndighetssamarbetet till en del även kunna omfatta åtgärder och rikta sig till länder som inte

direkt berörs av åtgärdsprogrammet för Östersjön.

Det bilaterala myndighetsanknutna samarbetet bör inriktas på kunskapsöverföring t.ex. utbildning, seminarier, expertutbyten och gemensamma forskningsprojekt. Finansiering av viktiga insatsvaror, teknisk utrustning såsom mätinstrument m.m. bör kunna ske i begränsad omfattning.

En möjlighet som bör prövas är att placera svenska experter under viss tid i främst de baltiska ländernas miljöförvaltningar för att bistå med uppbyggnad av lagstiftning och annat myndighetsarbete. Sådana insatser har redan prövats t.ex. i det estniska byggnadsministeriet. På motsvarande sätt bör samarbetsländerna beredas möjlighet att placera egna experter för utbildning och praktik hos svenska myndigheter och institutioner.

Det är väsentligt att länderna snabbt får möjlighet att delta i det internationella arbetet, både på regional och global nivå. Länderna själva har stora svårigheter att finansiera ett sådant deltagande och har framfört önskemål om stöd. Bidrag bör kunna utgå för detta ändamål.

Jag förutser att en rad myndigheter kommer att kunna delta aktivt i det bilaterala samarbetet. Statens naturvårdsverk har inom sitt ansvarsområde en central roll. Verket har redovisat ett antal förslag till samsamarbetsområden och projekt främst rörande förvaltningsutveckling, miljöövervakning och forskning i Polen, Estland, Lettland och Litauen.

Möjligheten att utnyttja länsstyrelsernas kompetens inom miljöområdet och deras kontaktnät mot Östeuropa bör utnyttjas i detta sammanhang.

Kemikaliekontrollen och den förebyggande produktkontrollen samt bekämpningsmedelsfrågorna är också områden där Sverige kan bidra med kompetens och kunskap. Formerna för samarbetet kan för närvarande främst bestå i att i Kemikalieinspektionens regi ta emot praktikanter för att delge erfarenheter av hur förebyggande produktkontroll fungerar.

Statens lantmäteriverk har genom sin tjänsteexportorganisation, AB Swedsurvey, och i samarbete med bl.a. Centralnämnden för fastighetsdata, bedrivit en växande verksamhet rörande mark- och fastighetsfrågor i Central- och Östeuropa. Verksamheten har främst inriktats på kompetensutveckling vad gäller system för fastighetsindelning och hithörande frågor. Ett system för indelning av marken i fastigheter är en viktig förutsättning för en samhällsekonomisk utveckling i ett marknadssystem. Verksamheten har hittills till stor del finansierats via BITS. Det förutsätts att projekten även i fortsättningen huvudsakligen blir BITS-finansierade.

Jag anser att 8,9 miljoner kronor bör avse bilateralt samarbete för kunskapsuppbyggnad och förvaltningsstöd.

Miljöinsatser inom jordbruket

För att minska tillförseln av föroreningar till Östersjön finns det goda möjligheter att genomföra åtgärder inom jordbruket som ger stor miljöeffekt till låga kostnader.

Jordbruket beräknas stå för 30-35 % av den totala kvävetillförseln och ca 10 % av den totala tillförseln av fosfor. Den övervägande delen av denna tillförsel kommer från länderna i Central- och Östeuropa.

Jordbruket liksom andra samhällssektorer i de baltiska länderna står inför en genomgripande strukturell förändring i samband med övergången till marknadsekonomi. På många håll har redan kollektivjordbruken omvandlats till mindre privata brukningsenheter. Privatiseringen förutsätter emellertid bl.a. att ägandeförhållandena kan fastställas och Sverige arbetar aktivt för att stödja detta arbete. Kollektivjordbruken förorsakade betydande miljöproblem inte minst förorsakade av djurhållning i mycket stora enheter. Det är viktigt att strukturförändringarna genomförs på ett sätt som reducerar miljöstörningarna från jordbruket och minskar risken för artutarmning.

Sverige ligger i frontlinjen när det gäller miljöförbättrande åtgärder inom jordbruket. Detta innebär att det finns kunskaper som vi kan och bör dela med oss av.

Under hösten kommer en studie att bedrivas i de tre baltiska länderna, där situationen för jordbruket studeras från olika utgångspunkter. Studien, som finansieras av Sverige, har kostnadsberäknats till 2 miljoner kronor. Denna studie kommer att bidra med ett fördjupat underlag för att utforma miljöförbättrande åtgärder inom jordbruket i Baltikum.

Ett område där Sverige kan göra insatser är utbildning och rådgivning inom jordbruksområdet. Det är min övertygelse att en viktig insats för att öka miljömedvetandet inom jordbruket är att bistå med utbildning. Som exempel länkar jag på det svenska utbildningsprogram för miljöförbättrande åtgärder inom jordbruket som Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och Jordbruksverket har utarbetat för informatörer och utbildningsansvariga vid myndigheter och rådgivningsorganisationer. Likartade utbildningsinsatser kan anpassas till de särskilda förhållandena som föreligger i de olika länderna. Kostnaderna för en sådan inledande utbildning har schablonmässigt beräknats till minst 1 miljon kronor per land.

Stödet bör bl.a. kunna ges till vissa projekt av demonstrationskaraktär, för att sprida kunskap om miljöanpassad jordbruksteknik, t.ex. hantering av stallgödsel för att minimera avgång av ammoniak och utlakning av nitrat. Ett utbildningsprogram med sikte på hantering av handelsgödsel och bekämpningsmedel är angeläget. Vidare bör kunskap spridas som på sikt förbättrar balansen mellan djurhållning och växtodling.

Projekten bör inriktas på småskalighet och samarbetsmöjligheter med Hushållningssällskapen och Lantbrukarnas riksförbund bör undersökas. Det är angeläget att erfarenheter och kunskaper om miljövänligt jordbruk kan spridas snabbt så att en utökad jordbruksproduktion inte leder till ökade utsläpp.

Jag anser att 25 miljoner kronor bör användas för miljöförbättrande åtgärder inom jordbruket i de tre baltiska länderna samt i Polen och Ryssland.

Avloppsreningsverk

I åtgärdsprogrammet för Östersjön är ett mycket stort antal av de utpekade åtgärdsobjekten reningsverk. Kartläggningen visar att det föreligger mycket stora brister i reningsverken i länderna i Central- och Östeuropa. I många fall förekommer rening av avloppsvatten endast delvis, i andra fall

förekommer ingen rening alls. I några fall har en utbyggnad av avloppsverken påbörjats men avbrutits på grund av brist på medel, i andra fall finns stora behov av utbyggnad.

I Central- och Östeuropa är industrianläggningar ofta anslutna direkt till kommunala reningsverk. Industrin släpper ut sitt orenade avloppsvatten direkt till tätorternas reningsverk. Höga halter av industriella föroreningar kan allvarligt störa processerna i ett reningsverk med betydligt försämrad reningseffekt som följd.

För att långsiktigt förbättra avloppsreningskapaciteten finns två alternativa tillvägagångssätt. Antingen kan man satsa på uppbyggnad av fosfor- och kväverening vid ett par större anläggningar eller kan man stegvis bygga ut reningskapaciteten mer allmänt. Som jag tidigare har nämnt bör den medelsram jag nu föreslår som stöd till reningsverk begränsas till ett eller ett par anläggningar i något eller några av de baltiska länderna. Detta utesluter inte att det i ett senare skede kan bli aktuellt med en kombination av satsningar såväl på vissa mer avancerade anläggningar för de större städerna som på stegvis införda insatser för mindre städer.

Vid en satsning på reningsverk bör ingå en bedömning av hela avloppssystemet, dvs. ledningsnät, dagvatten samt anslutna industrier. Dessa frågor är av avgörande betydelse vid t.ex. dimensionering av avloppsreningsverket, framtida drift, effektivitet samt slamproblem.

Nedan ges som exempel en beskrivning av tre större reningsverk i Baltikum, som har upptagits som prioriterade åtgärdsobjekt dvs. sådana som bör åtgärdas under den första femårsperioden.

Estland är det minsta av de baltiska länderna, såväl ytmässigt som till befolkningen. Av de förtecknade ca 130 åtgärdsobjekten är ett tiotal belägna i Estland. Av dessa finns t.ex. fem reningsverk upptagna som prioriterade åtgärdsobjekt i programmet.

Mot bakgrund av den geografiska belägenheten samt de språkmässiga likheterna är Finland mycket engagerat i Estland, men har hittills koncentrerat sina aktiviteter till området kring Finska viken.

Pärnu, som ligger vid Rigabukten, är en stad med 55 000 invånare. Till reningsverket, som för närvarande fungerar mycket bristfälligt, är bl.a. åtta industrier anslutna. För att få ett bättre fungerande reningsverk krävs en förbättring av ledningsnätet, förbehandling av industriellt avloppsvatten samt en ombyggnad av reningsverket.

Uppskattade kostnader för detta projekt uppgår till 18 miljoner ecu, dvs. 135 miljoner kronor, varav den utländska investeringskostnaden uppskattas till 105 miljoner kronor. Det lokala kostnaderna har uppskattats till 30 miljoner kronor.

Lettland är något mindre än Litauen till yta och har en befolkning på 2,7 miljoner invånare. I åtgärdsprogrammet finns upptaget nio åtgärdsobjekt i Lettland, varav tre är reningsverk.

Staden **Liepāja**, är en av de största kommunala punktkällorna i Lettland. Det finns ett reningsverk med 75-procentig anslutning, men det har stora brister. Ett nytt reningsverk har påbörjats för att komplettera det gamla men arbetet har avstannat i brist på finansiering.

Extern finansiering krävs med ett belopp på 110 miljoner kronor. I det

beloppet ingår såväl upprustning av befintlig anläggning, som ombyggnad och förbättring av nuvarande reningsanläggning och ledningsnät, slutförande av redan påbörjade arbeten med anslutning av t.ex. hamnområdet etc. Möjligheterna att stegvis införa åtgärder bör beaktas. Hela projektet har kostnadsberäknats totalt till 185 miljoner kronor, varav den lokala finansieringen är 75 miljoner kronor.

Litauen är det största baltiska landet såväl till ytan som till befolkningen. I åtgärdsprogrammet finns 16 åtgärdsobjekt upptagna i Litauen, varav nio utgörs av kommunala reningsverk.

Klaipeda är en kuststad i Litauen med ett antal industrier och över 200 000 invånare. Förhållandena är på sätt och vis ganska goda med ett reningsverk som har 95-procentig anslutning. Reningen är dock endast mekanisk. Det innebär att en utbyggnad av reningsverket är angelägen med kemisk och biologisk rening. Med den stora anslutningen till reningsverket skulle en sådan åtgärd ge en stor miljöeffekt, bl.a. en reduktion av kväve med 637 ton och fosfor med 276 ton.

Totalt beräknas utbyggnaden kosta ca 200 miljoner kronor, varav en extern finansiering behövs med ca 85 miljoner kronor. En genomförandestudie, som samfinansieras av Sverige och Finland, har påbörjats under sensommaren.

Det finns sålunda ett omfattande åtgärdsbehov för att förbättra reningsverken. Men behov av extern eller utländsk finansiering är stora. För de ovan angivna exemplen varierar behoven av utländsk finansiering från 185 miljoner kronor i Liepaja till 85 miljoner kronor för Klaipeda.

Omfattande satsningar kräver i regel ett omfattande förberedelsearbete. Jag är emellertid angelägen om att snabbt få till stånd åtgärder som både är konkreta och ger god miljöeffekt.

Förutsatt att inte några akuta behov uppstår bör 108 miljoner kronor användas för uppbyggnad av ett eller flera avloppsreningsverk i Baltikum. En noggrannare analys av vilket eller vilka reningsverk som kan komma i fråga bör ske under hösten 1992, så att detta kan redovisas vid finansieringskonferensen i mars 1993.

De föreslagna åtgärderna är inriktade på det akuta behovet att minska miljöbelastningen på Östersjön.

I det något längre perspektivet är det angeläget att inrikta insatserna på att också sluta kretsloppet mellan stad och land, särskilt vad gäller närsalter som kväve och fosfor.

4 Kärnsäkerhets- och strålskyddssamarbete med de baltiska staterna och med Ryssland

Mitt förslag: Det ekonomiska stödet till kärnsäkerhets- och strålskyddssamarbete med de baltiska staterna och med Ryssland för budgetåret 1992/93 ökas med 43,1 miljoner kronor.

Regeringen anslog hösten 1991 sammanlagt 15 miljoner kronor för ett

inledande kärnsäkerhets- och strålskyddssamarbete i Östersjöområdet, särskilt med de baltiska staterna. Medlen togs i anspråk från tredje huvudtitelns anslag Bidrag till internationella biståndsprogram, och ställdes till Statens kärnkraftinspektions (SKI) och Statens strålskyddsinstitut (SSI) förfogande med syfte att initiera konkreta samarbetsprojekt.

SKI och SSI redovisade under våren 1992 de projekt som inletts och inkom samtidigt med förslag till fortsatt samarbete för de närmaste två-tre åren. Myndigheterna lämnade också en kostnadsuppskattning för svenska insatser i ett fortsatt samarbetsprogram.

SKI:s förslag innebär insatser inom kärnsäkerhetsområdet på tre prioriterade områden: stöd till säkerhetsmyndigheter, industri- och kraftverkssamarbete samt anläggningsspecifika projekt främst vid Ignalinareaktorer i Litauen. SKI har för budgetåret 1992/93 beräknat kostnaderna för dessa insatser till 25 miljoner kronor avseende kunskapsöverföring och till ytterligare 35 miljoner kronor avseende tekniska säkerhetsförbättringar i anläggningarna.

SSI:s förslag innebär insatser på strålskyddsområdet i framför allt Estland, Lettland och Litauen med prioritering för insatser för att höja beredskapen mot kärnenergiolyckor samt stöd till strålskyddsmyndigheter. SSI har för budgetåret 1992/93 beräknat kostnaderna för strålskyddsinsatser till 12 miljoner kronor varav 8,1 miljoner kronor utgör kostnader för prioriterade insatser på myndighets- och beredskapsområdet.

Jag delar de bedömningar och prioriteringar som SKI och SSI gör beträffande svenska insatser i ett fortsatt samarbete på kärnsäkerhets- och strålskyddsområdet.

Riksdagen anvisade i juni 1992 (prop. 1991/92:100 bil. 4, bet. 1991/92:UU16, rskr. 1991/92:233) sammanlagt 25 miljoner kronor för budgetåret 1992/93 under tredje huvudtitelns anslag Samarbete med länderna i Central- och Östeuropa, för kärnsäkerhets- och strålskyddssamarbete. Detta arbete pågår med SKI och SSI som ansvariga och koordinerande myndigheter.

Jag förordar att ytterligare 43,1 miljoner kronor begärs av riksdagen för budgetåret 1992/93 för detta samarbete. Medlen bör anvisas över fjortonde huvudtitelns anslag Visst internationellt samarbete i fråga om kärnsäkerhet m.m.

De nordiska länderna gjorde i samband med det s.k. Lissabon-mötet i maj ett uttalande på ministernivå där man uppmanade till ett multilateralt initiativ på kärnsäkerhetsområdet.

Vid G-7 ländernas möte i München i juli inleddes arbetet med att skapa en multilateral mekanism för att komplettera de bilaterala insatser som görs för att förbättra kärnsäkerheten. Mekanismen skall enligt deklarationen från mötet syfta till att åtgärda omedelbara behov av insatser för att förbättra säkerheten vid kärnkraftverken i Central- och Östeuropa. Fonden förutses koordineras av G-24 och EBRD.

Jag anser det angeläget att en multilateral fond för detta ändamål snarast kommer till stånd. Genom en sådan fond kan akuta säkerhetsbehov som faller utanför existerande bilaterala stödprogram finansieras. Jag avser att återkomma till denna fråga i samband med förslag till den långsiktiga användningen av de medel som aviserades i samband med omläggningen av

energibeskattningen.

De investeringar som bedöms som nödvändiga för att snabbt höja säkerhetsnivån vid de central- och östeuropeiska kärnkraftverken till en acceptabel nivå är mycket stora. Samlade internationella insatser är nödvändiga för att täcka dessa behov.

Diskussionen kring den närmare utformningen av fonden befinner sig ännu på ett preliminärt stadium. Jag följer aktivt detta arbete för att förbereda ett svenskt deltagande. Om den multilaterala fonden skulle komma att inrättas redan i vår och behov av ett svenskt ekonomiskt bidrag uppstår redan före budgetåret 1993/94 bör en del av de medel som här begärs av riksdagen för bilaterala insatser under innevarande budgetår omdisponeras för den nya fonden.

Frågor om fortsatt samarbete med Central- och Östeuropa på kärnsäkerhets- och strålskyddsområdet under budgetåret 1993/94 bereds för närvarande inom regeringskansliet.

5 Vision för Östersjöområdet

Mitt förslag: Jag föreslår att 1,5 miljoner kronor begärs av riksdagen för att utarbeta en vision för Östersjöområdet.

Vid en konferens i Karlskrona i augusti 1992 enades de deltagande ministrarna och övriga representanter för länderna runt Östersjön om att gemensamt utarbeta en vision och strategier för Östersjöområdet fram till år 2010. Varje land kommer att bidra med nödvändiga nationella fysiska, ekonomiska och ekologiska planer. En särskild arbetsgrupp kommer att övervaka arbetet med planen som beräknas vara slutförd under år 1994.

Vid konferensen åtog sig Sverige att bidra med nödvändiga sekretariatsfunktioner åt gruppen genom Östersjöinstitutet i Karlskrona. Medelsbehov har beräknats till totalt 3 miljoner kronor för genomförande av uppdraget. Jag föreslår att 1,5 miljoner kronor begärs av riksdagen för detta ändamål under budgetåret 1992/93.

Medlen bör anvisas över fjortonde huvudtitelns anslag Bidrag till internationellt samarbete kring den byggda miljön.

Mitt förslag: Miljö- och naturresursdepartementets utredningsanslag utökas med 2,5 miljoner kronor.

Det är också angeläget att de svenska insatserna i Östersjöregionen koordineras med andra länders insatser och med pågående och planerade multilaterala program. Det finns goda erfarenheter av det konstruktiva arbete som har lett fram till åtgärdsprogrammet för Östersjön. Länderna har tillsammans med finansiella institutioner samverkat för att utarbeta ett gemensamt program vars huvudsakliga finansiering beräknas ske genom ett samspel av bilaterala och multilaterala insatser.

Flera internationella organisationer har under den senaste tiden utvecklat aktiviteter och program på miljöområdet med inriktning på de central- och östeuropeiska ländernas behov. ECE, i vars medlemskrets alla Europas länder ingår och där ett miljösamarbete har utvecklats under lång tid, har härvidlag en särskild roll. Vidare pågår insatser inom OECD, Europarådet och inom ramen för det nordiska samarbetet. Inom G-24:s miljögrupp söker man koordinera det bilaterala och multilaterala biståndet. Inom ramen för den s.k. Environment for Europe-processen som pågår inom ECE medverkar bl.a. Världsbanken och OECD till att utarbeta ett förslag till ett aktionsprogram för Central- och Östeuropa. Även på energieffektiviseringsområdet bedrivs ett betydande internationellt samarbete och en rad initiativ har riktats mot de central- och östeuropeiska ländernas behov. Den europeiska energistadgan kan här bli betydelsefull.

Inom Östersjöområdet pågår, förutom uppföljningen av åtgärdsprogrammet för Östersjön inom HELCOM, ett flertal initiativ på olika nivåer för att stärka samarbetet bl.a. på miljöområdet. Ett viktigt exempel är arbetet med visionen om Östersjöområdet år 2010.

Inom Världsbankens och EBRD:s ram förbereds omfattande insatser på miljöområdet såväl i form av lån som i form av tekniskt bistånd. Dessa organisationer spelar dessutom en viktig roll när det gäller att integrera miljöhänsyn i den ekonomiska reformprocessen.

De förslag jag i det föregående redovisat innebär att det svenska miljöstödet till Central- och Östeuropa för att bl.a. följa upp åtgärdsprogrammet för Östersjön förstärks betydligt. Anslaget för stöd till Central- och Östeuropa, under tredje huvudtiteln, har skapats för att möjliggöra sammanhållna och kostnadseffektiva svenska insatser till stöd för utvecklingen mot demokrati och marknadsekonomi i regionen. De allmänna principer för östsamarbetet som anges i 1992 års budgetproposition (1991/92:100 bil.4) är i väsentliga delar tillämpliga också för stödinsatser inom miljöområdet.

Regeringskansliet och en rad centrala myndigheter kommer att spela en viktig roll i miljösamarbetet med de central- och östeuropeiska länderna. Sverige har etablerat goda kontakter med dessa länder såväl bilateralt på

regerings- och myndighetsnivå som i ett vidare internationellt samarbete. De bilaterala miljöavtalen med Estland, Lettland och Litauen kommer att utgöra en ram för ett förstärkt samarbete med dessa länder.

Förutsättningarna är mycket goda för ett brett engagemang från institutioner, organisationer, företag, utbildningsförbund m.fl. i det gemensamma miljöarbetet genom direkta kontakter med motparter i samarbetsländerna. Det är angeläget att tillgängliga resurser kan samordnas och utnyttjas effektivt. Svenska bilaterala insatser bör därför i största möjliga utsträckning samordnas med stöd från andra bilaterala och multilaterala finansiärer.

Jag kommer att verka för att åtgärdsarbetet genomförs skyndsamt. Jag förutser vidare att myndigheter som NUTEK, Naturvårdsverket, Kemikalieinspektionen, SKI, SSI, Lantmäteriverket och Boverket var och en inom sitt ansvarsområde kommer att ha en central roll när det gäller det myndighetsanknutna samarbetet.

Utredningsverksamheten inom Miljö- och naturresursdepartementet beräknas öka som ett led i genomförandet av de åtgärder som här föreslagits. Vissa ytterligare kommitté- och utredningsinsatser kan också förutses inför genomförandet av det stöd till Östeuropa som jag föreslagit liksom på klimatområdet samt för fastighetsfrågor i Östeuropa. Jag föreslår därför att ytterligare 2,5 miljoner för budgetåret 1992/93 begärs av riksdagen till Utredningar m.m. under fjortonde huvudtiteln.

7 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Utredningar m.m.* på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1992/93 under fjortonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag på 2 500 000 kronor,
2. till *Bidrag till miljöarbete* på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1992/93 under fjortonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag på 186 900 kronor,
3. till *Visst internationellt samarbete i fråga om kärnsäkerhet m.m.* på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1992/93 under fjortonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag på 43 100 000 kronor
4. till *Bidrag till internationellt samarbete kring den byggda miljön m.m.* på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1992/93 under fjortonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag på 1 500 000 kronor.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 29 oktober 1992

Föredragande: statsrådet P. Westerberg

Anmälan till proposition om vissa åtgärder inom klimatområdet och i Östersjöregionen

Insatser för ny energiteknik

Det är angeläget att uppnå en svensk anslutning till EG:s program för utveckling av energisystemet. Det gäller i första hand de två etablerade EG-programmen SAVE och THERMIE samt det planerade ALTENER. SAVE syftar till att främja energieffektivisering och bidra till att miljö- och klimatpolitiska målsättningar uppnås. THERMIE löper under perioden 1990-1994 och syftar till att främja innovativa teknologier för förnybara energislag och effektivare energianvändning. Programmet avser främst utvecklings- och spridningsprojekt inom dessa områden. ALTENER är EG:s planerade program för att främja användningen av förnybara energislag, främst biomassa, vindkraft och solvärme. Dessa program har en inriktning och en verksamhet som överensstämmer med den svenska energiöverenskommelsen (prop. 1990/91:88, bet.1990/91:NU40, rskr. 1990/91:373). De insatser som görs på detta område i Sverige har i ett EG-perspektiv hög kvalitet. Det är därför sannolikt att svenska institutioner för forskning och utveckling framgångsrikt kommer att konkurrera om de projektmedel som finns tillgängliga i programmen.

Huvuddelen av finansieringen av dessa kommer att ske genom omfördelningar inom de anslag som finns för energiteknisk utveckling. Ett svenskt deltagande kommer att få stor betydelse för att driva på det europeiska arbetet med ett miljöanpassat energisystem. Detta motiverar att ytterligare 25 miljoner kronor per år bör anvisas.

Kostnaderna för detta ändamål bör för innevarande budgetår betalas från anslaget Insatser för ny energiteknik. Ytterligare 12,5 miljoner kronor bör begäras av riksdagen.

Vidare bör investeringsstödet till vindkraft liksom till solvärmeanläggningar i bostäder höjas från 25 till 35 %. Jag avser återkomma till regeringen med förslag om erforderliga ändringar i förordningen (1991:1099) om bidrag till vissa investeringar inom energiområdet. Jag har beräknat att belastningen på anslagsposten för stöd till solvärmeanläggningar inom anslaget Insatser för ny energiteknik kommer att öka med 7 miljoner kronor per år. För innevarande budgetår bör anslaget utökas med 3,5 miljoner kronor för detta ändamål.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen
att till *Insatser för ny energiteknik* på tilläggsbudget för statsbud-
geten för budgetåret 1992/93 under tolfte huvudtiteln anvisa ett
reservationsanslag på 16 000 000 kronor.

Regeringens proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 29 oktober 1992	2
Bilaga 1 Miljö- och naturresursdepartementet	3
1 Inledning	3
2 Miljöanpassat energisystem i Baltikum	5
3 Åtgärdsprogrammet för Östersjön	6
4 Kärnsäkerhets- och strålskyddssamarbete med de baltiska staterna och med Ryssland	13
5 Vision för Östersjöområdet	15
6 Övriga frågor	16
7 Hemställan	17
Bilaga 2 Näringsdepartementet	18
Insatser för ny energiteknik	18